

Data: 5 septembrie 2017

Subiect: **Opinie cu privire la proiectul de lege nr. 301 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (versiunea din iulie 2017, după comasarea cu proiectul nr. 277)¹**

Adresată: Comisiei Juridice, Numiri și Imunități, Parlament

Email: raisa.apolschii@parlament.md; cji@parlament.md

Persoana de contact: Andrei GUCEAC (andrei.guceac@parlament.md)

Copie: Viceministrului Justiției, dl. Nicolae EȘANU (nicolae.esanu@justice.gov.md)

Șefei Direcției Generale Legislație, Cristina MELNIC (cristina.melnic@justice.gov.md)

Elaborată de: Romanița Elena IORDACHI, expert senior coordonatoare a FRANET România pentru Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene

Prezentată de: Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM, www.crijm.org)

Persoane de contact: Nadejda HRIPTIEVSCHI (nadejda.hriptievschi@crijm.org)

Stimați membri ai Comisiei Juridice, Numiri și Imunități,

Prezenta opinie este prezentată în contextul examinării de către Parlament a proiectului nr. 301 referitor la reglementarea infracțiunilor motivate de prejudecată, în urma votării proiectului în prima lectură la 8 decembrie 2016 și comasarea cu proiectul nr. 277. Opinia este prezentată pentru a contribui la îmbunătățirea proiectului în vederea conformității cu standardele internaționale și bunele practici în domeniu. Opinia conține două părți, prima incluzând o analiză a terminologiei recomandate și a elementelor principale ale infracțiunilor motivate de prejudecată, care sunt incluse în proiect, cu referințe la standardele relevante, în special jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO). În partea a doua este inclus tabelul cu recomandările exacte la textul proiectului nr. 301, inclusiv justificarea recomandărilor făcute.

1. Considerații generale

A. Considerații referitoare la terminologie

Conceptul de „hate crimes” a fost incorect transpus în română ca „infracțiuni motivate de ură.” Multe dintre infracțiunile săvârșite cu intenție au însă ca motiv ura. Vătămarea corporală gravă, omorul au ca motiv ura, chiar și atunci când ura nu are la bază stereotipuri sau prejudecăți. În același timp, există infracțiuni care sunt circumscrise tipologiei de „hate crimes” dar în care autorul nu simte sentimente de ură față de victima individuală în sine, ci față de comunitatea căreia victima îi aparține, cu care este asociată sau în legătură cu care se presupune că i-ar aparține. Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) stabilește două elemente definitorii pentru *hate crimes*: 1) acestea sunt fapte pe care legea penală le definește ca

¹ Proiectul se referă la modificarea Art. 134¹⁴, Art. 135², Art. 145, 151, 152, 155, 158, 160, 162, 163, 164, 165, 166, 166¹, 171, 172, 173, 184, 87, 188, 193, 197, 206, 222, 282, 287, 346 din Codul Penal al Republicii Moldova și 43, 46¹, 46², 69, 70, 75, 78, 104, 354 din Codul Contravențional al Republicii Moldova

infracțiuni și 2) făptuitorul acționează datorită unor prejudecăți atunci când trece la săvârșirea infracțiunii.² Victima devine ținta infracțiunii dată fiind apartenența sa, reală sau prezumată, sau asocierea sa cu un anumit grup vulnerabil. Mobilul făptuitorului, ca element esențial al infracțiunii, merge mai departe decât simpla atacare a victimei sau a proprietății acesteia, mobilul fiind determinat de prejudecăți și ținând, de fapt, comunitatea cu care victima este identificată. Prejudecata, intenția de a discrimina în baza unui criteriu protejat prin lege, constituie elementul definitoriu al acestor fapte, în timp ce ura este doar starea subiectivă rezultată din prejudecată.

În o formă simplificată, OSCE propunea următoarea definiție pentru *hate crimes*: „infracțiuni motivate de intoleranță față de anumite grupuri din societate.”³ În acest fel, conceptul de **„infracțiuni motivate de prejudecată”**, propus și de OSCE în ghidul său *Legi privind infracțiunile motivate de ură: Ghid practic*,⁴ este mult mai adecvat ca termen umbrelă care se referă la toate acele fapte penale (numite infracțiuni de bază) săvârșite în baza unei motivații discriminatoare, a prejudecăților. **Respectiv, recomandăm utilizarea, în proiectul nr. 301, a sintagmei infracțiuni/ contravenții / incidente „ motivate de prejudecată” în loc de sintagma „prejudecată, dispreț sau ură”.**

B. Principii de bază referitoare la infracțiunile motivate de prejudecată

a. Elementele definitorii ale infracțiunilor motivate de prejudecată

Infracțiunile motivate de prejudecată sunt (i) fapte penale (infracțiuni de bază) care au ca specific (ii) un mobil care este parțial sau în totalitate determinat de o prejudecată, o idee preconcepțivă, de cele mai multe ori irațională dar susținută cultural, cu încărcătură negativă la adresa unei comunități. Din specificitatea acestui mobil rezultă alte elemente definitorii ale infracțiunilor motivate de prejudecată: (iii) caracteristicile protejate, (iv) specificul victimei, (v) obligația pozitivă a autorităților de a adopta o abordare pro-activă în identificarea, investigarea și sancționarea motivului bazat pe prejudecată.

i. Infracțiuni de bază

Orice faptă penală săvârșită cu intenție poate constitui o infracțiune de bază.

Există trei modele de reglementare a infracțiunilor motivate de prejudecată: a) prevederea unei clauze generale de circumstanțe agravante aplicabile pentru orice infracțiune din Codul penal – o formulă lipsită de specificitate care în practică determină de cele mai multe ori nesancționarea corespunzătoare a prejudecății, b) încorporarea explicită a unui semn special cu privire la motivul de prejudecată în cazul anumitor infracțiuni speciale – o variantă ce sugerează angajamentul legislatorului dar care are ca punct slab faptul că prejudecata nu poate fi sancționată corespunzător în cazul unor infracțiuni care nu sunt expres prevăzute de Codul penal, c) utilizarea atât a agravantei generale cât și a semnelor specifice aplicate unor infracțiuni în care motivul este în mod mai frecvent datorat prejudecății – variantă preferată de majoritatea statelor din cadrul OSCE tocmai pentru ca legiuitorul să tragă un semnal clar în ceea ce privește o politică penală pro-activă în identificarea și sancționarea infracțiunilor care au ca motiv intoleranța.

² OSCE, *Preventing and responding to hate crimes: A resource guide for NGOs in the OSCE region*, 2009, pagina 15, disponibil la <http://www.osce.org/odihr/39821?download=true>. Toate hiperlinkurile au fost accesate pe 31.08.2017.

³ OSCE, *Legi privind infracțiunile motivate de ură: ghid practic*, 2009, pagina 4, disponibil la <http://www.osce.org/ro/odihr/36428?download=true>.

⁴ OSCE, *Legi privind infracțiunile motivate de ură: ghid practic*, 2009, pagina 11, disponibil la <http://www.osce.org/ro/odihr/36428?download=true>.

În mod corect, legiuitorul național a inclus prin art. 77 alin. (1) lit. d) circumstanța agravantă cu privire la motivul infracțiunii și anume „săvârșirea infracțiunii din motive de [prejudecată]⁵”. Circumstanța agravantă respectivă poate fi aplicată în cazul oricărei infracțiuni în care autorul a acționat fie în totalitate, fie parțial datorită prejudecății, o formulare conformă cu standardele internaționale, așa cum rezultă și din recomandările OSCE sau Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI).

Pentru a sublinia gravitatea intoleranței ca motiv al infracțiunii, legiuitorul a prevăzut în calitate de semn special motivul de prejudecată la o serie de infracțiuni prevăzute în partea specială, acestea fiind cel mai des întâlnite infracțiuni motivate de prejudecată.⁶

Există însă și alte infracțiuni în cazul cărora, dată fiind gravitatea lor, ar trebui să fie inclus semnul special motivul de prejudecată, pentru a marca pericolozitatea lor crescută în cazul în care sunt săvârșite din motive ce țin de prejudecăți. Ca și în cadrul infracțiunilor deja listate în proiectul de lege, impactul acestor infracțiuni, atunci când sunt bazate pe intoleranță, este mult mai sporit, răsfrângându-se asupra victimei individuale, a grupului din care aceasta face parte sau cu care este asociată, precum și asupra întregii societății. **Respectiv, recomandăm ca proiectul de lege să includă semnul special motivul de prejudecată și în cazul următoarelor infracțiuni:**

- infracțiuni contra vieții, sănătății, libertății și demnității persoanei cum sunt determinarea la sinucidere (art. 150), sclavia (art. 167), munca forțată (art. 168), internarea ilegală într-o instituție psihiatrică (art. 169);
- infracțiuni contra drepturilor constituționale ale persoanei cum ar fi încălcarea inviolabilității vieții personale (art. 177), violarea de domiciliu (art. 178), violarea dreptului la libertatea întrunirilor (art. 184);
- infracțiuni contra sănătății publice cum ar fi transmiterea intenționată a unor boli venerice (art. 211) sau contaminare cu maladia SIDA (art. 212), răspândirea bolilor epidemice (art. 215);
- infracțiuni informatice cum ar fi accesul ilegal la informația computerizată (art. 259);
- infracțiuni menite să distrugă bunuri asociate cu anumite grupuri vulnerabile cum ar fi vandalismul (art. 288);
- infracțiuni de gravitate majoră împotriva persoanei săvârșite în exercitarea unei funcții publice ca excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu (art. 328 alin. (2)), respectiv abuzul de putere sau abuzul de serviciu prevăzut de art. 312 din Codul contravențional. În ceea ce privește regimul infracțiunilor de exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu (art. 328 alin. (2)), respectiv abuzul de putere sau abuzul de serviciu prevăzut de art. 312 din Codul contravențional, încorporarea elementului de sancționare sporită a acestor infracțiuni atunci când sunt săvârșite datorită prejudecăților răspunde și recomandărilor formulate de ECRI în Recomandarea de politici nr. 7 care

⁵ Reglementarea actuală: din motive de ură socială, națională, rasială sau religioasă: proiectul nr. 301 propune sintagma din motive de prejudecată, dispreț sau ură. Propunerea noastră: de a utiliza sintagma „din motive de prejudecată”.

⁶ Infracțiunile identificate în prezentul proiect de lege sunt: omorul intenționat (art. 142 alineatul (2)) sau vătămarea corporală cu intenție (art. 151 alineatul (2) și art. 152 alineatul (2)), amenințarea (art. 155), sterilizarea ilegală (art. 160 alineatul (3)), neacordarea de ajutor unui bolnav (art. 162), lăsarea unei persoane în pericol (art. 163 alineatul (3)), răpirea persoanei (art. alineatul 164(2)), traficul de persoane (art. 165 alineatul (2)), privarea ilegală de libertate (art. 166 alineatul (2)), tortura (art. 166¹ alineatul (2)), violul (art. 171 alineatul (2)), acțiuni violente cu caracter sexual (art. 172 alineatul (2)), respectiv art. 173 alineatul (2), violarea dreptului la libertatea întrunirilor (art. 184), jaful (art. 187 alineatul (2)), tâlhăria (art.188 alineatul (2)), tulburarea de posesie (art. 193 alineatul (2)) sau distrugerea intenționată a bunurilor personale (art. 197 alineatul (2)), profanarea mormintelor (art. 222), organizarea unei formațiuni paramilitare (art. 282), huliganismul (art. 287 alineatul (2)). Similar, în cazul faptelor prevăzute de Codul contravențional au fost reținute injuria (art. 69 alineatul (3)), calomnia (art. 70 alineatul (2)), divulgarea informației confidențiale privind examenul medical de depistare a contaminării cu virusul imunodeficienței umane (HIV) ce provoacă maladia SIDA (art. 75), vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale (art. 78 alineatul (3)), distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor străine (art. 104), huliganismul nu prea grav (art. 354).

precizează: "Legea trebuie să instituie ca infracțiuni penale următoarele comportamente, dacă acestea sunt comise intenționat:... h) discriminarea rasială în exercitarea unei funcții publice sau a unei profesii."⁷

ii. Motiv bazat pe prejudecată

Ca și în cazul altor infracțiuni, infracțiunile motivate de prejudecată pot avea la bază un motiv/mobil complex (multiplu). Faptele penale pot fi motivate în totalitate sau parțial de prejudecăți. Concursul diferitelor motive care au stat la baza infracțiunii nu poate însă determina ignorarea mobilelor ce țin de prejudecăți.

iii. Caracteristicile protejate

Infracțiunile motivate de prejudecată sunt infracțiuni determinate de identitatea persoanei. Un element pozitiv al prezentului proiect de lege îl constituie lărgirea listei categoriilor protejate prin lege, comparativ cu prevederile curente. Identificarea unei anumite caracteristici personale ca fiind protejată indică asumarea de către autorități a obligației de respectare a demnității umane și a egalității în drepturi, fără discriminare. În același timp, diferit de legislația anti-discriminare ce permite utilizarea de liste deschise, ne-exhaustive în ceea ce privește criteriile protejate împotriva discriminării, legislația penală necesită un grad sporit de claritate, specificitate și predictibilitate. Din aceste considerente, lista categoriilor protejate în cazul infracțiunilor motivate de prejudecată trebuie să fie una limitativă, cu posibilitatea stabilirii exacte a acelor caracteristici esențiale, imutabile sau nu, dar definitorii pentru identitatea persoanei și apartenența sa la grupul protejat.

În stabilirea listei categoriilor protejate, legiuitorul ar trebui să se raporteze la documentele internaționale și la jurisprudența instanțelor relevante, așa cum corect a încercat să facă în cazul de față în proiectul nr. 301. Caracteristicile protejate în contextul penal implică însă un grad mare de specificitate în a defini acel element identitar imuabil sau fundamental definitoriu pentru victimă ce devine practic motivul infracțiunii. **Din aceste considerente, recomandăm renunțarea la formula mult prea generală "apartenență sau nu la un grup" sau la formula "orice alt criteriu similar" din proiectul de lege.**

În același timp, recomandăm completarea proiectului de lege cu alte două criterii protejate și anume „starea civilă” și „statutul de migrant sau azilant”. Justificarea este prezentată în tabelul de mai jos. Pentru o mai mare eficiență și contextualizare a normei penale în așa fel încât aceasta să răspundă specificului național, este necesară și o analiză din punct de vedere sociologic a experiențelor istorice și prezente în ceea ce privește marginalizarea și discriminarea, a tendințelor din societate în ceea ce privește intoleranța și excluderea socială.

iv. Specificul victimei – persoană, grup sau bunul asociat victimei

Țintele imediate ale infracțiunilor motivate de prejudecată pot fi persoana, viața sau integritatea fizică a acesteia, precum și proprietatea asociată cu victima. Ținta reală este însă comunitatea cu care persoana respectivă este asimilată, în mod real sau prezumat. Gradul sporit de pericolozitate și abordarea juridică distinctă a infracțiunilor motivate de prejudecată este determinat de impactul acestor fapte, nu numai asupra victimei ci și asupra comunității, a felului în care astfel de manifestări de intoleranță pot determina tulburări sociale, inter-etnice sau inter-religioase. De exemplu, incendierea unui locaș de cult, a unui magazin cu specific etnic, a sediului unei firme care este asociată cu o anumită comunitate, are la bază același mobil bazat pe prejudecată și intenția de a transmite un mesaj de respingere comunității asociate cu imobilul respectiv. Impactul infracțiunii nu este limitat la impactul psihologic asupra victimei ci și impactul asupra comunității căreia victima îi aparține sau cu care este asociată, urmărindu-se intimidarea acesteia. Din aceste

⁷ ECRI, General Policy Recommendation nr. 7, disponibil la:

https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N7/REC7-2003-8-ROM.pdf.

considerente reglementarea infracțiunilor de prejudecată este foarte importantă, în special în contextul actual global și regional de creștere a intoleranței față de grupurile minoritare.⁸

v. Obligația pozitivă a statului de a trata cu atenție sporită infracțiunile motivate de prejudecată

CtEDO a sancționat în mod repetat statele membre atunci când acestea au eșuat în îndeplinirea obligației pozitive pe care autoritățile naționale o au de a cerceta eventualele motive de prejudecată ce pot fi rasiste (*Nachova și alții c. Bulgariei, Stoica c. României, Secic c. Croației*), homofobe (*M.C. și A.C. c. României*), misogine (*Eremia c. Republicii Moldova*). Curtea a sancționat statele pentru încălcarea art.14 atunci când autoritățile naționale nu au ținut cont de mobilul ce avea la bază intoleranța în faza cercetării penale sau a sancționării infracțiunilor. Recunoscând gravitatea sporită a infracțiunilor motivate de prejudecată și impactul lor social, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) statuat în mod explicit și repetat obligația pozitivă a statelor care implică faptul că aceste infracțiuni obligă autoritățile naționale, în special cele penale, la o reacție proporțională cu răul provocat: „...atunci când sunt cercetate incidente violențe, autoritățile statului au obligația suplimentară de a lua toate eforturile rezonabile posibile pentru a identifica eventualele mobiluri rasiste și a stabili dacă ura de rasă sau prejudecata au jucat vreun rol în desfășurarea evenimentelor. Faptul că nu au procedat astfel și au tratat actele de violență și brutalitate care aveau o motivație rasistă în același mod în care ar fi tratat cauzele care nu au nicio conotație rasistă înseamnă că au ignorat natura specifică a faptelor care sunt deosebit de distructive pentru drepturile fundamentale.”⁹

În acest sens este esențială transpunerea corespunzătoare a normelor de procedură prin ghidurile metodologice și cursurile de formare profesională continuă pentru a face explicită obligația procurorului, respectiv a judecătorului de a motiva în scris, cât mai detaliat, decizia de aplicare a circumstanțelor agravante sau semnului specific cu privire la motivul de prejudecată sau decizia sa de a nu le lua în considerare în stabilirea cuantumului pedepsei. În prezent art. 14, din Codul de procedură penală acoperă în mod general această obligație atunci când prevede că: ”persoana care se ocupă de urmărirea penală(...) are obligația de a lua toate măsurile legale pentru a investiga sub toate aspectele, complet și obiectiv, circumstanțele unui caz, și pentru a descoperi circumstanțele care dovedesc vinovăția făptuitorului(...), precum și cele care dovedesc nevinovăția lui/ei”. Similar, art. 19 alin. (3) prevede că „Organul de urmărire penală are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a evidenția atât circumstanțele care dovedesc vinovăția bănuitului, învinuitului, inculpatului, cât și cele care îl dezvinovățesc, precum și circumstanțele care îi atenuează sau agravează răspunderea.” Ordonanța de punere sub învinuire prevăzută în art. 281 alin. (2) ar trebui de asemenea să includă expres și analiza eventualelor circumstanțe agravante.

Și responsabilitățile judecătorului trebuie explicit articulate în ceea ce privește identificarea, precizarea și motivarea aplicării circumstanțelor la emiterea sentințelor. Astfel, art. 272 al Codului de procedură penală prevede că instanța va stabili la emiterea sentinței „dacă există circumstanțe agravante sau atenuante pentru făptuitor, și care sunt acestea” fără însă a preciza obligația explicării exprese a acestora, fapt ce ar avea rolul de a recunoaște caracterul de pericolozitate sporită al infracțiunilor motivate de prejudecată și ar avea un efect educativ. Similar, formularea obligației de a clarifica ”dacă există circumstanțe care atenuează sau agravează răspunderea inculpatului și care anume” prevăzută de art. 385 alin. (1) p.6 din Codul de procedură penală este mult prea generală, fiind necesar ca în normele secundare, ghidurile elaborate ulterior, cursurile

⁸ A se vedea ECRI, *ANNUAL REPORT ON ECRI'S ACTIVITIES covering the period from 1 January to 31 December 2016*, Raportul anual pentru 2016 al ECRI, CRI/ 2017(35) disponibil la:

https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/Annual_Reports/Annual%20report%202016.pdf.

⁹ CtEDO, *Secic c. Croației*.

de formare profesională să se sublinieze importanța analizării exprese, în scris, în mod detaliat a circumstanțelor agravante ce țin de motive bazate pe prejudecată.

Pentru a fi îndeplinită obligația pozitivă pe care autoritățile o au de a identifica, investiga și sancționa motivele ce țin de prejudecată, fie că sunt ele rasiste, homofobe, șovine, așa cum rezultă din jurisprudența CtEDO, ar trebui ca aceste prevederi generale existente în Codul penal și Codul de procedură penală să fie susținute de norme secundare de ghidaj și cursuri de formare profesională pentru polițiști, ofițerii de urmărire penală, procurori sau judecători în așa fel încât specificul de investigare, probare și sancționare a infracțiunilor motivate de prejudecată să fie însușit în mod corect de profesioniști. **Această recomandare nu ține de textul proiectului nr. 301, ci de măsurile necesare după adoptarea acestuia pentru a asigura implementarea adecvată.**

vi. Sancționarea

Dat fiind pericolul social sporit pe care îl implică manifestarea violentă a intoleranței și prejudecăților, odată ce este stabilit motivul de săvârșire a unei infracțiuni datorită unei caracteristici protejate, se impune majorarea pedepselor aplicate. Formula curentă în art. 78 alin. (3) din Codul penal referitoare la efectele circumstanțelor agravante vorbește însă despre o posibilitate și nu despre o obligație de majorare a cuantumului sancțiunii: „În cazul în care există circumstanțe agravante se poate aplica pedeapsa maximă prevăzută la articolul corespunzător din Partea specială a prezentului cod.” Deoarece circumstanțele agravante într-un caz trebuie luate în considerare împreună cu circumstanțele atenuante, este important ca judecătorul să motiveze aplicarea sau refuzul aplicării prevederilor referitoare la circumstanțele agravante sau a semnelor speciale pentru a nu crea impresia că acestea sunt ignorate ca nerelevante.

b. Sinergii necesare

Infracțiunile motivate de prejudecată necesită o abordare integrată pe cele trei paliere: ideal/structură, proces/politici publice, aplicație practică. Simpla îmbunătățire a cadrului normativ prin redefinirea circumstanțelor agravante generale, încorporarea agravantei în cazul infracțiunilor frecvente ca infracțiuni speciale definite ca infracțiuni motivate de prejudecată și definirea infracțiunii specifice în art. 346 nu este suficientă din acest punct de vedere, impunându-se asumarea și a unor indicatori de proces cum ar fi adoptarea de norme metodologice de ghidaj pentru polițiști, procurori, judecători, inclusiv specificarea în Codul de procedură penală și în Codul contravențional a obligației judecătorului de a motiva aplicarea sau nu a circumstanței agravante sau a semnelor speciale. Între aspectele concrete pe care le impune operaționalizarea asumării obligației autorităților naționale de a răspunde în mod adecvat infracțiunilor motivate de prejudecată se numără: formarea profesională a specialiștilor pentru recunoașterea, investigarea și sancționarea infracțiunilor motivate de prejudecată, stabilirea de protocoale de lucru cu victimele unor astfel de infracțiuni, instituirea de filtre pentru colectarea corectă și comprehensivă a datelor referitoare la infracțiunile motivate de prejudecată, asigurarea de servicii de suport pentru victimele infracțiunilor motivate de prejudecată.

2. Recomandări specifice de modificare a proiectului de lege în forma consolidată din 27 iulie 2017

Nr. crt.	Textul proiectului de lege nr. 301 (în versiunea consolidată din iulie 2017)	Modificare propusă (formulările în legătură cu care se propune eliminarea au fost tăiate cu o linie, iar textul care se propune a fi adăugat este subliniat)	Justificare
Art. I, modificări la Codul Penal:			
1.	La articolul 77 alineatul (1) litera d) cuvintele „ură socială, națională, rasială sau religioasă” se substituie cu cuvintele „prejudecată, dispreț sau ură”.	La articolul 77 alineatul (1) litera d) cuvintele „ură socială, națională, rasială sau religioasă” se substituie cu cuvântul „prejudecată; dispreț sau ură ”.	Se recomandă înlăturarea termenilor ”dispreț sau ură” din formularea circumstanțelor agravante generale e necesară pentru corectitudine terminologică și claritate. În afara argumentelor aduse în secțiunea 1 a opiniei, mai sus, sunt importante și următoarele argumente. Prejudecata este elementul definitoriu al acestor infracțiuni. Mobilul discriminatoriu are la bază prejudecata, iar ura și disprețul sunt doar consecințe ale prejudecăților și atitudinilor discriminatorii în raport cu victima. Claritatea necesară oricărei norme penale impune ca termenii ”dispreț sau ură” să dispară și datorită sarcinii nerezonabile pe care ar impune-o probarea ”disprețului” sau a ”urii” ca manifestări extrem de personale, ce necesită individualizare și contextualizare. Menținerea celor trei termeni succesiv indică o neclaritate conceptuală dată fiind existența a două modele de legiferare a infracțiunilor motivate de prejudecatată. Cu o arie restrânsă de aplicare, este modelul bazat pe ostilitate în care se cere dovedirea faptului că infractorul a acționat din ostilitate, dovedirea sentimentului de ”ură”, ostilitate fiind dificil de realizat. ¹⁰ Cel de-al doilea model, majoritar, este bazat pe selecția prin discriminare, infractorul alegându-și cu intenție victima datorită unei caracteristici protejate, reale sau prezumate, existând o legătură causală între caracteristica protejată și fapta penală.

¹⁰ Acest model este utilizat în Belgia, Canada, Ucraina conform OSCE, *Legi privind infracțiunile motivate de ură: ghid practic*, 2009, pagina 43, disponibil la <http://www.osce.org/ro/odihr/36428?download=true>.

<p>2.</p>	<p>Articolul 134¹⁴. Motive de prejudecată, dispreț sau ură, articolul 145, alineatul (2) litera l), articolul 151 alineatul (2) litera i), articolul 152, alineatul (2) litera j), articolul 155, articolul 158, alineatul (3) litera g), articolul 160(3) litera d), articolul 162 alineatul (1¹), articolul 163 alineatul (1¹), articolul 164 alineatul (2) litera h), articolul 165 alineatul (2) litera h), articolul 166 alineatul (2) litera d¹), articolul 166¹ alineatul (2) litera h), articolul 171 alineatul (2) litera g), articolul 172 alineatul (2) litera h), articolul 173, articolul 184 alineatul (2) litera b¹), articolul 187 alineatul (2) litera g), articolul 188 alineatul (2) litera g), articolul 193 alineatul (2), articolul 197, alineatul (2), articolul 206 alineatul (2) litera g), articolul 222 alineatul (2) litera b), articolul 282 alineatul (1¹), articolul 287 alineatul (2) litera c)</p> <p>Articolul 43 alineatul (1) litera h din Codul Contravențional, Articolul 46², articolul 69 alineatul (3), articolul 70 alineatul (2), articolul 75 alineatul (2), articolul 78 alineatul (3), articolul 104, articolul 354 alineatul (2)</p>	<p>Renunțarea la formularea "dispreț sau ură" și reformulare ca "motive de prejudecată"</p>	<p>Din aceleași considerente invocate supra pct. 1.</p>
<p>3.</p>	<p>Articolul 134¹⁴. Motive de prejudecată, dispreț sau ură Prin motive de prejudecată, dispreț sau ură se înțeleg raționamente ale făptuitorului determinate de atitudinea ostilă a acestuia generată din motive, fie ele reale sau percepute ca fiind reale, de rasă, culoare, origine etnică, națională sau socială, cetățenie, sex, gen, avere, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice, apartenență sau neapartență la un grup, naștere sau descendență, dizabilitate, stare de sănătate, vîrstă, orientare sexuală, identitate de gen, sau față de persoanele care acordă suport persoanelor ce pot fi individualizate printr-un asemenea criteriu ori se asociază cu acestea.”.</p>	<p>Articolul 134¹⁴. Motive de prejudecată, dispreț sau ură Prin motive de prejudecată, dispreț sau ură se înțeleg raționamente ale făptuitorului determinate de atitudinea ostilă a acestuia generată din motive, fie ele reale sau percepute ca fiind reale, de rasă, culoare, origine etnică, națională sau socială, cetățenie, sex, gen, avere, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice, apartenență sau neapartență la un grup, naștere sau descendență, <u>stare civilă, statut de migrant sau azilant</u>, dizabilitate, stare de sănătate, vîrstă, orientare</p>	<p>Recomandările vizează patru sintagme din art. 134¹⁴, după cum urmează:</p> <p>1) Eliminarea termenilor „<u>dispreț sau ură</u>” din motive ce țin de claritate. A se vedea supra pct. 1.</p> <p>2) Propunerea de renunțare la categoria „<u>apartenență sau neapartență la un grup</u>” este determinată de caracterul mult prea vag al formulării ce determină dificultatea unei aplicări eficiente a legislației în practică. În afara argumentelor aduse în secțiunea 2 a opiniei, aducem următoarele argumente. Caracteristicile protejate prin legislația de sancționare a infracțiunilor motivate de prejudecată sunt acele caracteristici esențiale, definitorii pentru identitatea persoanei, imuabile sau fundamentale. Astfel de caracteristici sunt legate de o</p>

		<p>sexuală, identitate de gen, sau față de persoanele care acordă suport persoanelor ce pot fi individualizate printr-un asemenea criteriu ori se asociază cu acestea.”</p>	<p>experiență istorică sau prezentă de potențială discriminare. Conceptul larg de ”apartenență la un grup” implică un grad de generalitate, de imprecizie mult prea mare pentru o normă penală. Poate exista un grup al băutorilor de bere sau al celor care preferă hainele de bumbac – aceste caracteristici, chiar dacă ar putea fi esențiale pentru personalitatea indivizilor respectivi, nu țin de existența unor legături identitare, de o experiență comună de oprinare sau marginalizare.</p> <p>3) În lista caracteristicilor protejate se recomandă de inclus criteriul „<u>starea civilă</u>.” Chiar dacă această categorie de individualizare a persoanelor nu este explicit menționată în documentele internaționale de protecție a drepturilor omului, se distinge ca fiind criteriu protejate în jurisprudența CtEDO în aplicarea art. 14 al CEDO și al Protocolului Adițional 12.¹¹ Studiile sociologice¹² și analiza rapoartelor realizate de Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității ca instituție specializată,¹³ indică invocarea acestui criteriu ca fiind la baza unor practici discriminatorii și a unor prejudecăți ce pot avea și forme de manifestare penale.</p> <p>4) Se recomandă de inclus în lista categoriilor protejate și ”<u>statutul de migrant sau de azilant</u>” pentru a reflecta jurisprudența CtEDO¹⁴ cât și pentru a reflecta nevoia exprimată de Consiliul Europei și de Agenția Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene de a răspunde în mod adecvat</p>
--	--	---	---

¹¹ A se vedea CtEDO, *Rasmussen c. Danemarcei* în ceea ce privește paternitatea, *Petrov c. Bulgariei* referitor la starea civilă.

¹² Fundația Soros-Moldova, *Percepțiile populației Republicii Moldova privind fenomenul discriminării: studiu sociologic*, 2011 disponibil la: https://soros.md/perceptia_discriminare_RM.

¹³ Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității din Moldova și Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR), *Studiu privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova*, 2015, disponibil la: http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/RO_Studiu-Perceptii-2015_FINAL_2016-Febr-25_Imprimat.pdf. Similar, Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității din Moldova, *Fenomenul Discriminării în Republica Moldova: Percepția cetățeanului*. Sondaj sociologic, 2014, disponibil la: <http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Sondaj-sociologic---Fenomenul-discriminarii---n-Republica-Moldova-percep-ia-cet---eanului---.pdf>.

¹⁴ CtEDO, *Bah c. Marii Britanii*.

			<p>recrudescenței incidentelor împotriva migranților din ultimul an în Europa,¹⁵ incidente cu potențial de a se manifesta și în Moldova.</p> <p>Propunerea de recunoaștere drept categorie protejată a "statutului de migrant sau azilant" vine tocmai din această experiență relativ nouă a excluderii, atacurilor violente, manifestărilor care au ca țintă această categorie în Europa. Această nevoie apare deja manifestată în contextul moldovenesc așa cum demonstrează <i>Studiu cu privire la integrarea străinilor în Republica Moldova, crimele bazate pe ură și discriminarea</i> care arăta că unul din trei străini prezenți în Moldova a declarat că "a observat cel puțin o singură dată atitudini ostile față de propria persoană, cauzate de statutul lui de imigrant în Moldova."¹⁶ Același studiu constată că „14,8% din respondenți afirmă că cunosc cazuri în care imigranții au fost victime ale violenței din cauza etniei/religiei, 6,1% – au fost personal victimizați, iar 5,9% – au fost victime ale unor infracțiuni în ultimele 12 luni (nu neapărat din cauza statutului de imigrant)... Infracțiunile cu cel mai mare procent al victimelor care apreciază că acestea s-au produs au fost motivate de statutul de imigrant sunt furtul de obiecte personale în transportul public, extorcarea de bani, jaful la locuință, furtul sau jefuirea autovehiculelor, provocarea de leziuni corporale grave, fraudă.”¹⁷</p>
4.	<p>Articolul 135². Propaganda genocidului ori a infracțiunilor împotriva umanității</p> <p>(2) Nu se consideră propagandă a genocidului ori a infracțiunilor împotriva umanității</p>	<p>Articolul 135² alineatul (2) se completează cu sintagma cu următorul cuprins (subliniat):</p> <p>(2) Nu se consideră propagandă a genocidului ori a infracțiunilor împotriva</p>	<p>Se recomandă completarea cu sintagma „<u>cu respectarea adevărului istoric și prezentarea argumentelor factuale în scopul dezbaterii științifice</u>” pentru a</p>

¹⁵ Agenția Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, *Statele membre încă se confruntă cu situația migranților*, 2017, disponibil la: <http://fra.europa.eu/en/news/2017/member-states-still-struggling-migration-situation>.

¹⁶ OIM, *Studiu cu privire la integrarea străinilor în Republica Moldova, crimele bazate pe ură și discriminarea*, disponibil la: http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/studiu_integrarea_str.pdf.

¹⁷ OIM, *Studiu cu privire la integrarea străinilor în Republica Moldova, crimele bazate pe ură și discriminarea*, pagina 78, disponibil la: http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/studiu_integrarea_str.pdf.

<p>fapta săvârșită în cadrul activității de cercetare științifică.</p>	<p>umanității fapta săvârșită în cadrul activității de cercetare științifică <u>cu respectarea adevărului istoric și prezentarea argumentelor factuale în scopul dezbaterii științifice.</u></p>	<p>asigura concordanța cu testul statuat în art.10 alin.2 CEDO.¹⁸ Principiul aplicabil a fost dezvoltat de CtEDO în cauza <i>Erbakan c. Turciei</i>, Curtea subliniind că „Toleranța și respectul pentru demnitatea egală a tuturor ființelor umane constituie bazele unei societăți democratice, pluraliste. În aceste condiții, ca o chestiune de principiu, poate fi considerată necesară, în anumite societăți democratice, sancționarea sau chiar prevenirea tuturor formelor de exprimare care răspândesc, incită, promovează sau justifică ura bazată pe intoleranță [...], cu condiția ca orice "formalități", "condiții", "restricții" sau "sanțiuni" impuse să fie proporționale cu scopul legitim urmărit.” CtEDO a dezvoltat în jurisprudența sa un test rafinat de asigurare a echilibrului între libertatea de exprimare și sancționarea abuzului libertății de exprimare în cazurile de incitare la ură sau de negaționism, clarificând faptul că simpla invocare a unui act de cercetare științifică nu constituie o justificare în sine, atunci când adevărul istoric este distorsionat.</p> <p>În <i>Garaudy c. Franței</i>, CtEDO a respins ca inadmisibilă plângerea istoricului acuzat de negarea Holocaustului, ce încerca să reabiliteze regimul național-socialist contestând existența unor fapte istorice. Decizii similare au fost luate în cazurile <i>Honsik c. Austriei</i> și <i>Marais c. Franței</i> sau <i>Lehideux și Isorni c. Franței</i>.</p> <p>Completările recomandate sunt în concordanță și cu Recomandarea de politică generală nr.7 a ECRI care precizează explicit că ”Legea trebuie să instituie ca infracțiuni penale următoarele comportamente, dacă acestea sunt comise intenționat: ...e) negarea, trivializarea, justificarea sau scuzarea publică, cu un scop rasist, a</p>
--	--	---

¹⁸ Art.10(2): „Executarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrîngerii sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești”.

			genocidului, a crimelor împotriva umanității sau a crimelor de război;” ¹⁹
5.		Articolul 150 alineatul (2) se completează cu litera e) cu următorul cuprins: e) <u>din motive de prejudecată</u>	Se propune introducerea semnului special „din motive de prejudecată” pentru a sublinia gravitatea acestei infracțiuni atunci când este săvârșită din motive ce țin de prejudecată.
6.		Articolul 167 se completează cu alineatul (2) cu următorul cuprins: <u>(2) Aceeași faptă săvârșită din motive de prejudecată</u>	Pentru a sublinia gravitatea acestei infracțiuni atunci când este săvârșită din motive de prejudecată.
7.		Articolul 168 alineatul (3) se completează cu litera c) cu următorul cuprins: <u>c) au fost săvârșite din motive de prejudecată,</u>	Pentru a sublinia gravitatea acestei infracțiuni atunci când este săvârșită din motive de prejudecată.
8.		Articolul 169 alineatul (2) se completează cu litera c) cu următorul cuprins: <u>c) din motive de prejudecată,</u>	Pentru a sublinia gravitatea acestei infracțiuni atunci când este săvârșită din motive de prejudecată.
		Articolul 184 alineatul (1) se completează cu litera d) cu următorul conținut: <u>d) săvârșită din motive de prejudecată,</u>	Pentru a sublinia gravitatea acestei infracțiuni atunci când este săvârșită din motive de prejudecată.
9.		Articolul 211 alineatu (2) se completează cu litera d) cu următorul cuprins: <u>d) din motive de prejudecată,</u>	Pentru a sublinia gravitatea acestei infracțiuni atunci când este săvârșită din motive de prejudecată.
10		Articolul 212 alineatul (3) se completează cu litera c) cu următorul cuprins: <u>c) din motive de prejudecată,</u>	Pentru a sublinia gravitatea acestei infracțiuni atunci când este săvârșită din motive de prejudecată.

¹⁹ ECRI, General Policy Recommendation nr. 7, disponibil la:

https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N7/REC7-2003-8-ROM.pdf.

11.		<p>Articolul 215 alineatul (2) primul cuvânt „sau” se înlocuiește cu virgulă și se completează cu sintagma „sau din motive de prejudecată” după cum urmează:</p> <p>(2) Aceleași fapte soldate din imprudență cu vătămarea gravă sau medie a sănătății, <u>sau</u> cu decesul persoanei <u>sau din motive de prejudecată.</u></p>	Pentru a sublinia gravitatea acestei infracțiuni atunci când este săvârșită din motive de prejudecată.
12.		<p>Articolul 288 alineatul (2) se completează cu litera d) cu următorul cuprins: <u>d) din motive de prejudecată,</u></p>	Pentru a sublinia gravitatea acestei infracțiuni atunci când este săvârșită din motive de prejudecată.
13.		<p>Articolul 327 alineatul (2) se completează cu litera d) cu următorul cuprins: <u>d) săvârșită din motive de prejudecată,</u></p>	Pentru a sublinia gravitatea acestei infracțiuni atunci când este săvârșită din motive de prejudecată și pentru a încorpora recomandărilor formulate de ECRI în Recomandarea de politici nr. 7 care precizează: ”Legea trebuie să instituie ca infracțiuni penale următoarele comportamente, dacă acestea sunt comise intenționat:... h) discriminarea rasială în exercitarea unei funcții publice sau a unei profesii.” ²⁰
14.		<p>Articolul 328 alineatul (2) se completează cu litera e) cu următorul cuprins: <u>e) săvârșite din motive de prejudecată,</u></p>	Pentru a sublinia gravitatea acestei infracțiuni atunci când este săvârșită din motive de prejudecată și pentru a încorpora recomandărilor formulate de ECRI în Recomandarea de politici nr. 7 care precizează: ”Legea trebuie să instituie ca infracțiuni penale următoarele comportamente, dacă acestea sunt comise intenționat:... h) discriminarea rasială în exercitarea unei funcții publice sau a unei profesii.” ²¹
15.	Articolul 346. Acțiunile intenționate îndreptate spre incitarea la ură, discriminare sau dezbinare	Articolul 346. Acțiunile intenționate îndreptate spre incitarea la ură, discriminare sau dezbinare	Recomandăm excluderea sintagmelor ”sau de orice natură similară” , respectiv ”sau orice alt criteriu similar” care sunt mult prea generale pentru nivelul de

²⁰ ECRI, General Policy Recommendation nr. 7, disponibil la:

https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N7/REC7-2003-8-ROM.pdf.

²¹ ECRI, General Policy Recommendation nr. 7, disponibil la:

https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N7/REC7-2003-8-ROM.pdf.

	<p>Acțiunile intenționate, îndemnul public, diseminarea informației sau alte forme de punere la dispoziția publicului, inclusiv prin intermediul mass-media, în formă scrisă sau prin intermediul unui sistem informatic, îndreptate spre incitarea la ură, violență ori discriminare sau spre dezbinarea non-pașnică națională, teritorială, etnică, rasială sau religioasă, precum și spre limitarea drepturilor ori stabilirea de avantaje persoanelor, în funcție de rasă, culoare, origine etnică, națională sau socială, cetățenie, sex, gen, avere, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice sau de orice altă natură similară, naștere sau descendență, dizabilitate, stare de sănătate, vârstă, orientare sexuală, identitate de gen sau orice alt criteriu similar,</p>	<p>Acțiunile intenționate, îndemnul public, diseminarea informației sau alte forme de punere la dispoziția publicului, inclusiv prin intermediul mass-media, în formă scrisă sau prin intermediul unui sistem informatic, îndreptate spre incitarea la ură, violență ori discriminare sau spre dezbinarea non-pașnică națională, teritorială, etnică, rasială sau religioasă, precum și spre limitarea drepturilor ori stabilirea de avantaje persoanelor, în funcție de rasă, culoare, origine etnică, națională sau socială, cetățenie, sex, gen, avere, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice sau de orice altă natură similară, naștere sau descendență, <u>stare civilă</u>, <u>statut de migrant sau azilant</u>, dizabilitate, stare de sănătate, vârstă, orientare sexuală, identitate de gen sau orice alt criteriu similar,</p>	<p>rigurozitate și claritate impus de norma penală. În baza art. 7 CEDO, norma penală ar trebui să fie clară, concisă, previzibilă iar includerea unor astfel de concepte ce permit liste deschise ar împiedica individualizarea victimei.</p> <p>Recomandăm completarea cu caracteristicilor protejate "stare civilă", "statutul de migrant sau azilant" pentru a asigura coerența cu lista caracteristicilor protejate în art. 134¹⁴.</p>
Art. II, modificări la Codul Contravențional:			
16.	<p>Articolul 46². Motive de prejudecată, dispreț sau ură Prin motive de prejudecată, dispreț sau ură se înțeleg raționamente ale făptuitorului determinate de atitudinea ostilă a acestuia generată din motive, fie ele reale sau percepute ca fiind reale, de rasă, culoare, origine etnică, națională sau socială, cetățenie, sex, gen, avere, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice, apartenență sau neapartență la un grup, naștere sau descendență, dizabilitate, stare de sănătate, vârstă, orientare sexuală, identitate de gen, sau față de persoanele care acordă suport persoanelor ce pot fi individualizate</p>	<p>Articolul 46². Motive de prejudecată, dispreț sau ură Prin motive de prejudecată, dispreț sau ură se înțeleg raționamente ale făptuitorului determinate de atitudinea ostilă a acestuia generată din motive, fie ele reale sau percepute ca fiind reale, de rasă, culoare, origine etnică, națională sau socială, cetățenie, sex, gen, avere, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice, apartență sau neapartență la un grup, naștere sau descendență, <u>stare civilă</u>, <u>statut de migrant sau</u></p>	<p>Pentru a asigura corelarea cu definiția propusă în art. 134¹⁴ din Codul penal.</p>

	printr-un asemenea criteriu ori se asociază cu acestea.”	<u>azilant</u> , dizabilitate, stare de sănătate, vîrstă, orientare sexuală, identitate de gen, sau față de persoanele care acordă suport persoanelor ce pot fi individualizate printr-un asemenea criteriu ori se asociază cu acestea.”	
17.		Articolul 312 se completează cu alineatul (2) cu următorul cuprins: <u>(2) Săvîrșirea contravenției din motive de prejudecată</u>	Pentru a sublinia gravitatea acestei infracțiuni atunci cînd este săvîrșită din motive de prejudecată și pentru a încorpora recomandărilor formulate de ECRI în Recomandarea de politici nr. 7 care precizează: ”Legea trebuie să instituie ca infracțiuni penale următoarele comportamente, dacă acestea sunt comise intenționat:... h) discriminarea rasială în exercitarea unei funcții publice sau a unei profesii.” ²²

²² ECRI, General Policy Recommendation nr. 7, disponibil la:
https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N7/REC7-2003-8-ROM.pdf.